

- Rakić, S., 1987. O distinktivnoj funkciji zvučnosti krajnjih suglasnika, *Književni jezik*, 16/1.
 Ristić, S. i Kangrga J., 1928, *Rečnik srpskohrvatskog i nemačkog jezika*, Beograd.
Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, Zagreb: JAZU
 Rubach, J., 1984, *Cyclic and Lexical Phonology*, Dodrecht: Foris Publications.

S a ž e t a k

Stanimir Rakić, Pedagoška akademija, Beograd
 UDK 801.4:808.61/62, izvorni znanstveni članak, primljen za tisak 20. rujna 1987.

The author argues that Browne and McCawley's interpretation of rising accents in Serbo-Croatian makes possible a substantial improvement in his statement on the distribution of voiced final consonants (Rakić, 1985). Additional improvement is effected by the application of the notion of heavy syllables.

STRUČNO NAZIVLJE - VAŽNA OSNOVA ZNANSTVENE I TEHNOLOŠKE SAMOSTALNOSTI

Juraj Božičević

Suvremeni razvitak informacijskog društva, inženjerstva znanja i ekspertnih sustava nosi novi prodor engleskih stručnih naziva i engleskog jezika, novi oblik intelektualne kolonizacije, koja će za male narode biti to opasnija što je jezik naroda nerazvijeniji. S toga su gledišta nestručni napisi o jeziku, o stručnom nazivlju, što se u nas javljaju posljednjih godina, izuzetno štetni. Kad se prije dvije godine oglasio Franjo Butorac (Komunist, 5. srpnja 1985.), njegovo laičko pisanje o stručnom nazivlju i jeziku bilo je toliko nekompetentno da se ljudi od struke s njim nisu niti upuštali u raspravu. Međutim, pojedinci su njegovo neznalačko i netočno upozoravanje na stručne pojmove uzeli ozbiljno u obzir. Nedavno se u svom napisu o jeziku na stručno nazivlje osvrće i Stipe Šušvar (Borba, 23-24. V. 1987., str. 10) ističući: "Osobito je zabrinjavajuće i tzv. stručno nazivlje koje se toliko isforsirano 'pohrvačuje', da to prijeti opasnim posljedicama izolacije - ne samo u odnosu na druge narode u Jugoslaviji nego i u odnosu na svijet". Istina je upravo obratna jer izgrađeno nazivlje jednog jezika omogućuje bolju komunikaciju među narodima. Svako sprečavanje izgrađivanja nazivlja štetno je, pogotovu kad dolazi od potpunog nerazumijevanja terminološke problematike. Uz to Šušvarov napis nosi naslov "Jezik je vlasništvo naroda" kao da 'narod' može izgrađivati stručno nazivlje. Njega izgrađuju stručnjaci koji se dobro razumiju u pojmove o kojima je riječ, ali ipak se osporavaju stručna rješenja, a rad na stručnom nazivlju u Hrvatskoj dovodi se u vezu s nacionalizmom. Navodi se kao negativan primjer pojam ukapljeni plin iz Službenog lista SFRJ, premda zakonski propisi i standardi što ih list objavljuje i s kojima se za stvari iste vrste određuju svojstva, izmjere, kvaliteta itd. u svrhu očuvanja njihove istovrsnosti služe stručnjacima i moraju biti napisani jezikom struke.

Stvaranje i razvoj stručnog nazivlja nema nikakve veze s nacionalizmom, nego je naprotiv važna osnova znanstvene i tehnološke samostalnosti i samopouzdanja naroda, sredstvo njegovog stvaralačkog razmišljanja i rada, osnova slobodnog i ravnopravnog komuniciranja s drugim narodima.

Školstvo i jezikoslovlje područja su o kojima svi raspravljaju podrazumijevajući da su dojmovi što su ih u poduci o jeziku stekli tijekom vlastitog školovanja i u svakodnevnom životu dovoljni za mjerodavno zaključivanje i prosuđivanje. U potrazi za argumentima u takvim raspravama pojedinci posežu i za primjerima iz različitih struka, pa navode i nazive što su im pojmovno nejasni. Rasprave su obično k tome i s prizvukom političkog kriticisma, pa je njihova štetnost višestruka i valja na nju upozoriti. Naime, jezik je pratilac društvenog razvoja, poput oruđa nastaje i razvija se potrebom. Ljudi oblikuju jezik služeći se njime pri svom radu. Jezik se tako dograđuje, a pomaci i unapređenja jezika postaju uočljivi tek naknadno. Na području znanosti i tehnologije ta unapređenja u jeziku slijede brzi suvremeni znanstveni i tehnološki razvoj, a potiču ih i ostvaruju neposredni nosioci tog razvoja dajući nazive novo otkrivenim pojavama, procesima, tvarima, tvorevinama... Njihova temeljna misao vodilja jest pri tom takva izgradnja jezika, stručnog nazivlja, koja će na najbolji način izraziti njihove spoznaje i služiti im kao sredstvo komuniciranja i rada.

Razvoj znanosti i tehnologije uvjetovao je za posljednja tri desetljeća takvu izgradnju stručnog nazivlja, da se i u hrvatskom ili srpskom jeziku i u svim ostalim jezicima nastoje i moraju iskoristiti sve mogućnosti što ih jezici pružaju svojim bogatstvom izražaja i tvorbe riječi. Nedavno smo na primjer nakon gotovo desetljeća od početka razvoja u SAD uspjeli i u nas potaknuti razvoj jednog novog područja teorije automatskog vođenja koje ima sve veću važnost u raznovrsnim područjima primjene. To je područje koje se bavi pitanjem vođenja adeterminiranih i vrlo složenih procesa, što ih je teško ili nemoguće egzaktno matematički opisati i sintetizirati valjano automatsko vođenje konvencionalnim metodama. Zamišljena je nova matematička teorija na engleskom nazvana *fuzzy set theory*. Na temelju te matematičke teorije razvijena je onda teorija vođenja procesa engleski nazvana *fuzzy control theory*. U nas se tim područjem donedavno nitko nije bavio, pa nije postojalo niti stručno nazivlje. Valjalo je naći hrvatski pojam koji će najbolje odgovarati smislu engleskog pojma *fuzzy* i redom svim različitim izvedenicama: *fuzziness*, *fuzzily*, *fuzzy-fuzzy* itd. Engleski pojam *fuzzy* ima više značenja; *nejasan*, *neprecizan*, *mutan*... Odlučili smo se nakon detaljne stručne analize za pojam *neizrazit*, pa smo razvili teoriju *neizrazitog vođenja*. Radili smo, razmišljali, stvarali i razvijali novo područje *neizrazitog unaprednog vođenja procesa* služeći se materinskim jezikom. Ostvarili smo svjetski doprinos ovom području pa pridonijeli raspoznatljivosti i naših sveučilišta i imenu naše zemlje.

Nepobitno su na isti način razmišljali i radili i znanstvenici što su svojedobno baveći se istraživanjem svojstva tvari, termodinamikom ili fizičkom kemijom uveli pojam *tekućina* (engl. fluid) kao zajednički za tvari koje mogu teći: *kapljevine* i *plinove*, i što se mogu gibati i mijenjati oblik da se ne razdvoje ako su pod tlakom. *Kapljevine* (engl. liquid) jest pojam za tvar koja lako teče i zauzima oblik prostora u kojem se nalazi, a zadržava nezavisan obujam. Prijelaz tvari iz plinovitog stanja u kapljevitost nazvan je *ukapljivanje* (engl. liquefaction; ukapljivati = liquefy), a postoji i niz izvedenica: *ukapljiv* (liquefiable), *kapljevit* (liquescence), *ukapljivost* (liquescence),

kapljevito itd. Ukapljeni plin (engl. liquefied gas), koji je privukao pozornost, jest u znanosti i tehnici uobičajen i svakodnevni pojam. Nema plina koji nije tekuć, pa nam izraz 'tekući plin' ne određuje nikakvu njegovu specifičnost. Ukapljeni je plin na primjer stlačena ukapljena smjesa propana i butana, što se upotrebljava kao gorivo u domaćinstvu i industriji. Potkrjepa se za navedeno može naći u različitoj i bogatoj literaturi, npr. iz područja termodinamike (F. Bošnjaković, Nauka o toplini, 1950.), tehnologije pridobivanja nafte i plina (S. Lazić, Englesko-hrvatsko-srpski rječnik, 1976.) fizičkoj kemiji (I. Štern, Zbirka zadataka iz fizikalne kemije, 1970.) fizici i dr.

Prigovara se i riječi kompjutor da je izraz jezičnog nacionalizma, a nije, nego kulture, što prigovarač ne razumije. Na području *računala* (engl. computer) i informacijskih tehnologija u nas znanost i tehnologija nisu uspjele uhvatiti korak s razvojem u industrijskim zemljama, među kojima prednjače na tom području SAD. Zato je i englesko stručno nazivlje postalo u svijetu toliko dominantno da tek nekoliko zemalja uspijeva ići vlastitim putem i izgrađivati vlastito stručno nazivlje (npr. Francuska, Njemačka). I upravo je prodor engleskog jezika u nacionalne jezike s pomoću širenja primjene informacijskih tehnologija oblik intelektualne kolonizacije na koji upozoravamo!

Ljudi, jezik i društvena zajednica razvijaju se i rastu kao međuzavisno i uzajamno povezano trojstvo, a postojanje ma koje složene društvene zajednice ne može se zamisliti bez jezika. Jezik ljudima služi i za održavanje duševne i stvaralačke snage, a društvenoj zajednici u kojoj žive to veći i uspješniji razvoj, što je jezik izgrađeniji. Jasno je zato da su razvijene zemlje i u tom smislu u posebnoj prednosti. Jezik, posebice stručno nazivlje, izvanredna im je potpora pri ostvarivanju znanstvenog, tehnološkog, ekonomskog, kulturnog, političkog, jednom riječi svekolikog prestiža. Narodi koji nisu ostvarili odgovarajući znanstveni i tehnološki razvoj teško mogu radno oblikovati svoje stručno i znanstveno nazivlje. Narodi bez znanstvene i tehnološke tradicije u izrazito su teškom položaju s gledišta samosvojnog razvoja, jer valja imati na pameti da su čak i tradicionalne tehnologije i proizvodnje važan preduvjet suvremenog razvitka stručnog nazivlja, pa time i izražajnih i stvaralačkih sposobnosti naroda.

Tvorba novog stručnog nazivlja na brojnim znanstvenim i tehničkim područjima, što su se razvijala u industrijskim zemljama engleskog jezičnog područja, a tek zatim i u drugim industrijskim zemljama, vrlo je ilustrativan primjer ostvarivanja dominacije. Prodor engleskih pojmova u sve svjetske jezike nije bilo potrebno podupirati politički. U pojedinim područjima znanosti i tehnologije prihvaćeni su i u drugim jezicima kao jedino komunikacijsko rješenje. Štiteći se od intelektualne podređenosti, a zatim i od tehnološke, ekonomske i kulturne dominacije, pojedine zemlje poduzimaju zaštitne mjere. I mnogi se mali narodi trude da održe i razvijaju vlastito stručno nazivlje bilo poticanjem znanstvenog i tehnološkog razvoja ili pak podupiranjem prevođenja izvornih engleskih naziva. Međunarodna znanstvena i stručna udruženja pomažu tu djelatnost.

Iz odnosa čovjeka prema svom jeziku može se suditi o njegovoj kulturi, o njegovoj vrijednosti u struci. Jezik jest temelj života i životna potreba. Ljudsko komuniciranje u znanosti i tehnici vjerojatno predstavlja najrazvijeniji oblik komuniciranja, a među različitim vrstama ljudskog komuniciranja ima i naročitu i izuzetnu, primarnu ulogu: o njemu ovise i opstojnost i razvitak pojedine ljudske zajednice.

S a ž e t a k

Juraj Božičević, Tehnološki fakultet, Zagreb
UDK 801.3:001:808.62, stručni članak, primljen za tisak 20. rujna 1987.

Professional Terminology - Important Foundation of Scientific and Technological Independence

The example of technical terminology has been used to illustrate the fact that the development of terminologies for various fields in all languages is an important foundation of scientific and technological independence. Therefore, any nonprofessional interference in this problem causes great harm.

IZ BLISKE PROŠLOSTI NAŠEGA JEZIKA (I)

Stjepan Babić

Kad danas raspravljamo o nazivu hrvatskoga ili srpskoga jezika, često posežemo u dalju ili bližu povijest. Mislim da je ovom prilikom dobro da pogledamo neke pojave iz bliske prošlosti, prvenstveno u svjetlu nekih dokumenata.

Odmah se može reći da nazivi hrvatski jezik, srpski jezik, hrvatski ili srpski jezik, hrvatski književni jezik, hrvatsko-srpski odnosno srpskohrvatski jezik ne mogu biti puke etikete ni u povijesnoj protežnosti ni u označivanju današnjega stanja. Gotovo je svakomu jasno da se ti nazivi ne mogu za prošlost jednostavno smjenjivati, upotrebljavati nasumce, kad koji. Mislim da svatko osjeća veliki nesklad ako bi se reklo da je npr. Marko Marulić, Junije Palmotić, Andrija Kačić Miošić ili Tito Brezovački pisao "hrvatski ili srpski", "hrvatskosrpski", "srpskohrvatski" "hrvatskosrpski odnosno srpskohrvatski". Jednako to vrijedi za Jovana Rajića, Dositeja Obradovića, Milana Vidakovića, Jovana Steriju Popovića.

Kad je posrijedi suvremeno jezično stanje, tada mnogi misle da je svejedno kakvim se ono nazivom označuje. Lingvisti, posebno D. Brozović, naglašavaju da je to u jednom smislu svejedno, ali samo u genetskom i tipološkom značenju, ali nije svejedno kad se misli na književni jezik. Svaki je književni jezik određen svojom normom u glasovnoj i gramatičkoj strukturi i u rječničkom sastavu, po njoj postoji jer ga bez nje ne bi ni bilo. Kako se pod normom razumijeva cjelokupnost utvrđenih navika i pravila općega služenja jezikom u određenoj zajednici i u određenom razdoblju, a kako na srpsko-hrvatskom jezičnom prostoru ne postoji jedna norma, nije svejedno kako će se zvati svaki idiom posebno izgrađen i određen svojom normom. Iza jednoga ili drugoga naziva stoje različite stvarnosti. Sada se ne možemo upuštati u sve pojedinosti, potanje o tome govorim na drugom mjestu,¹ a ovdje mogu samo naznačiti osnovnu misao: ako se kaže *hrvatski (književni) jezik*, tada se podrazumijeva ovaj niz vrijednosti:

¹ V. Štokavština i današnji književni idiomi na njoj utemeljeni, Hrvatski dijalektološki zbornik, 7, Zagreb, 1985., str. 13.-27. s navedenom literaturom.